

BADIIY TARJIMA VA ERKIN TARJIMA O'RTASIDAGI FARQLAR

Komila Qodiova

Tarjima nazariyasi va amaliyoti yo'nalishi O'zbekiston Milliy Universiteti

Annotatsiya: *Tarjima nazariyasi turli yo'nalishlarni o'z ichiga oladi va tarjima uslublari matn turiga qarab farqlanadi. Tarjimashunoslikda badiiy tarjima va erkin tarjima eng ko'p muhokama qilinadigan mavzulardan biridir. Badiiy tarjima asarning estetik va emotsional jihatlarini saqlashga harakat qilsa, erkin tarjima matn mazmunini asosiy e'tiborga oladi va uni tushunarli shaklda yetkazishga intiladi. Ushbu maqolada ushbu ikki turdagi tarjima o'rtasidagi farqlar, ularning afzalliklari, kamchiliklari va qo'llanilish doiralari haqida batafsil so'z yuritamiz.*

Аннотация: *Теория перевода охватывает различные области, а стили перевода различаются в зависимости от типа текста. Художественный перевод и вольный перевод являются одними из самых обсуждаемых тем в переводоведении. В то время как литературный перевод стремится сохранить эстетические и эмоциональные аспекты произведения, вольный перевод фокусируется на содержании текста и стремится передать его в понятной форме. В этой статье мы подробно рассмотрим различия между этими двумя видами перевода, их преимущества, недостатки и области применения.*

Annotation: *Translation theory encompasses various areas, and translation styles vary depending on the type of text. Literary translation and free translation are among the most discussed topics in translation studies. While literary translation attempts to preserve the aesthetic and emotional aspects of the work, free translation focuses on the content of the text and seeks to convey it in an understandable form. In this article, we will discuss in detail the differences between these two types of translation, their advantages, disadvantages, and areas*

of application.

Kalit soʻzlar: Badiiy tarjima, erkin tarjima, soʻzma-soʻz tarjima, tarjimon, tarjima, tarjimashunoslik.

Ключевые слова: Литературный перевод, свободный перевод, дословный перевод, переводчик, перевод,

Keywords: Literary translation, free translation, word-for-word translation, translator, translation,

Kirish: Tarjima - bir tildagi yozma yoki ogʻzaki maʼlumotlarni boshqa tilda ifodalash sanatidir va u millatlararo, madaniyatlararo muloqotning eng muhim koʻrinishlaridan biri hisoblanadi. Tarjima turli shakllarda, maqsadlarda qoʻllaniladi. Shu sababdan tarjimashunoslikda, tarjimaning qay shaklda amalga oshishiga koʻra bir qancha turlarini ajratish mumkin. Shulardan eng keng tarqalgan turlari bu badiiy tarjima va erkin tarjimalardir va ular oʻrtasidagi farq eng koʻp muhokama etiladigan mavzulardan biri hisoblanadi.

Asosiy qism: Badiiy tarjima - bu adabiy asarlarni, jumladan, roman, hikoya, sheʼr, drama va boshqa badiiy janrlardagi matnlarni tarjima qilish jarayoni. Bunday tarjimada faqatgina matnning maʼnosi emas, balki uning badiiy ruhi, ifoda uslubi, obrazlilik, ritm va hissiy taʼsiri ham muhim ahamiyat kasb etadi. Badiiy tarjimada tarjimon nafaqat matnni soʻzma-soʻz tarjima qiladi, balki asarning badiiy qadriyatini, uslubini va maʼnosini yangi tilga moslab, asarning asl mohiyatini saqlab qolishga harakat qiladi. Asarning estetik xususiyatlarini asliyatdagidek yetkazishga intiladi.

Shu oʻrinda badiiy tarjima toʻgʻrisida Sotti Husayniyning fikrlarini eslab oʻtmogʻimiz darkor. “Badiiy tarjima sohasida shunga erishmogʻimiz kerakki, har bir yozuvchi biron bir badiiy asarni tarjimaga olar ekan, unga xuddi original asar yozayotganday sevib kirishsin. Badiiy tarjima-badiiy sharaflı ish boʻlib, bilim va sanʼatkorlik talab etadi.”¹

¹ Sotti Husayn. Tanlangan asarlar. - T.: 1974. 89-bet.

Badiiy tarjimaning asosiy tamoyillari.

1. Muallif uslubini saqlash – Asarning yozilish uslubi, ohangi, ritmi va badiiy vositalari tarjimada ham aks ettirilishi lozim.

2. Matnning hissiy ta'sirini yetkazish – Tarjimon asarning emotsional rang-barangligini saqlashi va o'quvchida xuddi asl matndagidek hissiyot uyg'otishi kerak.

3. Obraz va badiiy vositalarni moslashtirish – Asliyatdagi metaforalar, ramzlar va boshqa badiiy vositalar tarjimada mos keluvchi shaklda aks etishi lozim.

4. So'zma-so'z tarjimadan voz kechish – Ba'zi iboralar va jumlar ma'nosini to'liq yetkazish uchun ularni erkinroq tarjima qilish talab etiladi.

Badiiy tarjima misollari. Masalan, Lev Tolstoyning "Urush va tinchlik" romanini turli tillarga tarjima qilishda tarjimonlar muallifning o'ziga xos uslubini saqlab qolishga harakat qilishgan.

Badiiy tarjimada she'riy asarlar alohida o'rin tutadi. Masalan, Alisher Navoiyning quyidagi baytini olamiz:

"Ko'ngil ohin bila tutqun aro mahbus bo'lg'aymu,

Ki jon qafas ichra mahzun, notavon mahbus bo'lg'aymu."

Agar so'zma-so'z tarjima qilsak, bu baytning ta'sirchanligi yo'qolishi mumkin. Shu sababli tarjimon o'ziga xos badiiy yondashuv orqali baytni boshqa tilga moslashtirishi kerak.

Badiiy tarjima xususiyatlari:

- Asliyatga sodiqlik saqlanadi, lekin ifoda tabiiy chiqishi uchun ba'zan o'zgarishlar kiritiladi.
- Muallif uslubi va hissiyotiga e'tibor beriladi.
- Metaforalar, iboralar va ta'sirli so'zlash uslublari saqlanadi.

Misol:

Asliyatda: "Uning ko'ngli bulutday g'amgin edi."

Badiiy tarjimada: "Uning qalbini qora bulutlar qoplagan edi."

Erkin tarjima – matnning so‘zma-so‘z tarjimasi emas, balki uning mazmuni va asosiy g‘oyasini tushunarli va mos shaklda yetkazishga qaratilgan tarjima usulidir. Bu usul, ayniqsa, ommaviy axborot vositalari, texnik hujjatlar, reklama matnlari va og‘zaki nutq tarjimalarida keng qo‘llaniladi. Erkin tarjimada asarning asl matnlari takrorlanmasligi mumkin, lekin asosiy ma’no va xabar saqlanadi.

Erkin tarjimaning asosiy tamoyillari.

1. Matnning asosiy ma’nosini yetkazish - Tarjimon matn mohiyatini saqlagan holda uni o‘quvchilar uchun tushunarli shaklda qayta ifodalaydi.

2. Lug‘aviy moslashuv - Matndagi iboralar va so‘zlarni tarjima qilingan tilga mos ravishda o‘zgartirish mumkin.

3. Jumlalar tuzilishini o‘zgartirish - Ba’zan grammatik jihatdan moslashtirish talab etiladi.

4. Kontekstga moslik - Tarjima qilinayotgan til va madaniyatga mos kelmaydigan elementlar almashtirilishi mumkin.

Erkin tarjima misollari: Misol uchun, ingliz tilidagi “Break a leg!” iborasi so‘zma-so‘z tarjima qilinganda “Oyog‘ingni sindir!” degan ma’no chiqadi. Biroq, bu iboraning asl ma’nosi “Omad tilayman!” bo‘lib, erkin tarjimada shunday moslashtirilishi kerak.

Erkin tarjima xususiyatlari:

- Matn mohiyatiga e’tibor beriladi, lekin ifoda shakli o‘zgarishi mumkin.
- O‘quvchiga tushunarli va qulay bo‘lishi uchun matn qayta tuzilishi mumkin.
- Asl matnga to‘liq sodiqlik talab qilinmaydi.

Misol:

Asliyatda: “Uning ko‘ngli bulutday g‘amgin edi.”

Erkin tarjimada: “Uning kayfiyati juda yomon edi.”

Badiiy tarjima va erkin tarjimaning afzalliklari va kamchiliklari

Badiiy tarjima afzalliklari:

- Muallif uslubini saqlaydi.
- Matnning emotsional va badiiy ta'sirini yetkazadi.
- O'quvchiga asl matn bilan yaqin aloqada bo'lish imkonini beradi.

Kamchiliklari:

1. So'zma-so'z tarjima qilish qiyin.
2. Har doim ham aniq tarjima bo'lavermaydi.
3. Ba'zan original matnning ma'nosi noaniq qolishi mumkin.
4. Erkin tarjima

Afzalliklari:

1. Ma'noni aniq va tushunarli yetkazadi.
2. Turli madaniyatlarga moslashtirish imkonini beradi.
3. Texnik va informatsion matnlar uchun mos keladi.

Badiiy tarjima va erkin tarjima tarjimonning yondashuvi va matn turiga bog'liq ravishda farqlanadi. Agar asarning estetik qimmati va hissiy ta'siri muhim bo'lsa, badiiy tarjima ishlatiladi. Agar asosiy maqsad ma'noni tushunarli va aniq yetkazish bo'lsa, erkin tarjima qo'llaniladi. Har ikkala usul tarjimaning ajralmas qismi bo'lib, ularni to'g'ri tanlash tarjimon mahorati va matnning vazifasiga bog'liq. Shu sababli, tarjima jarayonida qaysi yondashuvni qo'llash eng mos kelishini aniqlash muhim hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. *Vahob Rahmonov. Sheroz bulbuli navolari. "Tarjima san'ati". To'rtinchi kitob. Toshkent, 1978.*
2. *Google hamda ijtimoiy tarmoqlar bazaviy ma'lumotilar.*
3. *Sotti Husayn. Tanlangan asarlar. - T.: 1974.*
4. *G'aybulla Salomov. Tarjima nazariyasi asoslari. "O'qituvchi" nashriyoti, 1983.*